

LIMBA RO ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

Mirela Mihăescu • Ștefan Pacearcă
Anița Dulman • Crenguța Alexe • Otilia Brebenel

CULEGERE DE EXERCIȚII

Clasa a IV-a

Conform cu programa școlară

Cuprins

Vocabularul

Cuvântul. Explicarea sensului unui cuvânt	6
Cuvinte cu formă diferită și sens asemănător	7
Cuvinte cu sens opus	8
Cuvinte cu aceeași formă, dar cu sensuri diferite.....	9
Cuvinte cu formă asemănătoare, dar cu sens diferit	10

Punctuația propoziției

Punctul (.). Semnul întrebării (?). Semnul exclamării (!)	11
Dialogul. Linia de dialog (—). Două puncte (:). Virgula (,)	13
Ghilimele („ ”)	14
Punctele de suspensie (...)	15

Textul

Textul literar.....	16
Textul narativ	20
Textul în versuri.....	24
Textul informativ.....	27
Textul funcțional	31
Afișul	31
Invitația	32
Cartea poștală	33
E-mailul	34

Scrierea despre textul literar

Delimitarea textului în fragmente	35
Planul simplu de idei	40
Planul dezvoltat de idei	43
Povestirea unui fragment dintr-un text citit	47
Personajele	48
Personajele. Asemănări și deosebiri	49
Textul în care se prezintă un portret	52

Părți de vorbire

Substantivul	55
Adjectivul	60
Pronumele personal	64
Verbul	67
Substantivul, adjectivul, verbul, pronumele – aplicații	71

Părți de propoziție

Cuvântul – parte de propoziție	74
Predicatul	75
Subiectul	76
Acordul predicatului cu subiectul	77
Propoziția simplă. Propoziția dezvoltată	78

Ortogramale <i>n-o, nu-i, n-am, n-are, n-ați, n-au</i>	80
Scrierea corectă: <i>nai și n-ai</i>	81
Scrierea corectă: <i>va și v-a</i>	82
Scrierea corectă: <i>căi și că-i</i>	84
Scrierea corectă: <i>cam și c-am</i>	85
Scrierea corectă: <i>cel și ce-l, cea și ce-a, cei și ce-i</i>	86
Alte ortograme	87
Scrierea corectă a unor cuvinte	88
Exerciții aplicative	89
 Despre comunicare	 91
Formularea unor solicitări	91
Inițierea, menținerea și încheierea unui schimb verbal	92
Susținerea unei opinii	94
 Scrierea creativă	 95
Scrierea unui text după un sir de ilustrații	95
Scrierea unui text după o ilustrație	96
Scrierea unui text după un plan de idei	97
Transformarea unui text dialogat în povestire	99
Banda desenată	100
Scrierea unui text în care se prezintă o întâmplare trăită	101
Scrierea unui text în care se prezintă întâmplări imaginate	102

Cuvântul. Explicarea sensului unui cuvânt

Elementul de bază al comunicării este **cuvântul**. Orice cuvânt are:

- o formă (ceea ce se aude sau se vede scris);
- un conținut (ceea ce cuvântul denumește sau exprimă; sensul, înțelesul).

Pentru a stabili **sensul unui cuvânt necunoscut**, poți:

- să observi enunțul și să încerci să stabilești legătura de înțeles dintre cuvântul necunoscut și celealte cuvinte din jurul său → **raportare la context**;
- să citești explicația din **dicționar** a cuvântului.

1 Descoperă regula de formare a fiecărui șir, apoi continuă cu încă două cuvinte potrivite.

- păr, măr, cireș, _____ ; • păr, ochi, _____ ;
- noi, mici, curați, _____ ; • noi, voi, _____ ;
- car, urc, alerg, _____ ; • car, trăsură, _____ .

2 Citește textul de mai jos. Alege, din paranteză, cuvântul potrivit contextului și scrie-l pe spațiul liber. Subliniază cuvintele din text care te-au ajutat să alegi cuvântul.

Am aflat că familia lui locuia într-o _____ uriașă. Îmi doream să locuiesc și eu acolo. Mă gândeam că este minunat să-ți poți muta casa oriunde și oricând dorești. (vilă, cabană, caravană, casă, clădire, garsonieră, cocioabă)

3 Citește textul și încercuiește cuvintele din paranteză care indică sensul potrivit contextului pentru cuvântul scris îngroșat. Subliniază cuvintele din text care te-au ajutat să le alegi.

Când am început școala, abia sosisem împreună cu familia mea în această țară. Aici nu mai simteam pe străzi miroslul prafului de pușcă. Veneam dintr-o parte a lumii unde erau tot felul de **conflicte**. Părinții mei voiau ca eu să cresc într-un loc sigur, lipsit de primejdii. (neînțelegeri, certuri, dezacorduri, discuții, război, lupte)

4 a) Scrie, pe caiet, ce știi sau ce crezi că înseamnă cuvântul **rit**.

b) Citește textul de mai jos și subliniază cuvintele care explică înțelesul cuvântului **rit**.

– Dacă vîi la voia întâmplării, zise vulpea, eu niciodată nu voi ști la care ceas să-mi împodobesc sufletul. Ne trebuie rituri.

– Ce-i acela rit? Întrebă micul prinț.

– E ceea ce face ca o zi să se deosebească de celealte zile, o oră, de celealte ore. Au un rit, spre pildă, vânătorii mei. În fiecare joi, se duc să joace cu fetele din sat. Prin urmare, joia mă plimb și eu până la vie. (Micul prinț, după Antoine de Saint Exupery)

c) Scrie, pe caiet, toate înțelesurile oferite de dicționar pentru cuvântul **rit**. Încercuiește explicațiile potrivite înțelesului pe care îl are acest cuvânt în textul de mai sus.

Deși au formă diferită, unele cuvinte au înțeles identic sau apropiat.

Exemplu: **util – necesar – folositor**

Folosirea acestor cuvinte permite evitarea repetării supărătoare a unor termeni într-o comunicare, fără a se schimba înțelesul acesteia.

1

Subliniază cuvintele cu sens asemănător din perechile de propoziții date.

- Premiul câștigat i-a adus prestigiul. Acum se bucură de faimă în rândul colegilor.
- Conversația cu el i-a făcut plăcere. A fost un dialog plin de umor.
- Este un băiat tare comic. Prin stilul său hăios a câștigat admirarea celor din jur.
- A reușit ce și-a dorit dintotdeauna. Acum e fericit că a izbutit să viziteze Parisul.

2

Taie, cu o linie, *intrusul* din fiecare șir de cuvinte.

- steag, drapel, stemă, standard, flamură, fanion;
- a aprecia, a prețui, a respecta, a stima, a surprinde, a onora;
- neobrazat, nerespectuos, necuviincios, nevinovat, obraznic, neascultător, impertinent.

3

Rescrie textele de mai jos pe caiet, înlocuind cuvintele subliniate cu unele potrivite, dintre cele scrise în chenare.

a) Petrecerea se prăznui cu mare strălucire și, când fu să se încheie, ursitoarele înzestrară copila cu cele mai alese daruri: una îi hărăzi să se bucure de virtute, a doua, de frumusețe, a treia, de bogătie și aşa, pe rând, ursitoarele îi dăruiră tot ce poate dori omul pe lumea asta. În clipa când cea de-a unsprezecea ursitoare tocmai își sfârsea urarea, numai ce intră valvărtej cea de-a treisprezecea. (*Frumoasa adormită*, de Frații Grimm)

să se termine, deosebite, să beneficieze, se sărbători, dotără, fast, vijelios, fetiță, sorti, bunăstare, momentul, oferiră, râvni, își încheia

b) Andrei speră ca echipa lui Mihai să îi elimine pe adversari din competiție. Însă, încă din primele minute, arbitrul l-a eliminat pe Mihai din joc. Andrei consideră că arbitrul l-a eliminat pe nedrept. E convins că l-a eliminat pentru că a vrut să se răzbune pe el. S-au ciondănit înaintea meciului. El mai crede și că a eliminat un jucător bun pentru a scădea şansele de reușită ale echipei lui Mihai.

a exclus, a îndepărtat, a înlăturat, a scos

4

Scrie pe spațiile libere cuvinte cu sens asemănător cu cel al cuvintelor subliniate:

Păsările migratoare () Toată lumea din ogrădă ()

Se re-ntorc () din tropice. Cântă fără pauză ().

Gâzele () depun la soare Doi cocoși se iau la sfadă ().

Ouă microscopice (). Nu știu din ce cauză ().

(*Primăvara*, de George Topârceanu)

5

Scrie, pe caiet, un dialog format din 6 – 8 replici, în care să folosești cuvinte cu sens asemănător cu cel al cuvântului *a spune*.

Cuvintele cu sens opus denumesc obiecte sau exprimă acțiuni, însușiri contrare.

Exemple: **apus – răsărit; cald – rece; vine – pleacă.**

Înlocuirea unui cuvânt cu un alt cuvânt cu sens opus determină schimbarea sensului comunicării.

1 Subliniază perechile de cuvinte cu sens opus din fiecare proverb dat.

- Omul fără prieteni e ca stânga fără dreapta.
- Mai bine un vrăjmaș înțeleapt decât un prieten nărod.
- Mai multă fericire e în bordeiul săracului decât în palatul bogatului.
- Noaptea să ne odihnim, ziua să ne ostenim.
- Norocu-i ca o scară, unul când se suie, altul se coboară.
- Norocul e nimic, înțelepciunea e totul.

2 Formează cuvinte cu sens opus adăugând, înaintea cuvintelor date, silaba potrivită dintre: **ne-, a-, in-, im-, des-, dez-**. Exemplu: **corect** → **incorrect**

• drept _____ ;	• uman _____ ;	• tipic _____ ;
• leagă _____ ;	• normal _____ ;	• perfect _____ ;
• prudent _____ ;	• obișnuit _____ ;	• crește _____ ;
• compune _____ ;	• nădejde _____ ;	• decent _____ .

3 Transformă propozițiile conform modelelor date. Ce observi? Răspunde colorând caseta potrivită: **A** (se schimbă sensul comunicării) sau **B** (nu se schimbă sensul comunicării).

a) Vara aceasta a fost ploioasă. Vara aceasta a fost secetoasă. **A** **B**

- Câinele este prietenul omului. → _____ **A** **B**
- Mi-am cumpărat o rochie scumpă. → _____ **A** **B**

b) Eu vin grăbit spre casă. → Eu nu vin agale spre casă. **A** **B**

- Mama a venit bucuroasă acasă. → _____ **A** **B**
- Am ajuns acasă devreme. → _____ **A** **B**

4 Completează proverbele, scriind pe spațiile libere cuvinte cu sens opus celor subliniate:

- a) Cine nu muncește la tinerete, va plângă la _____.
- b) Învățatura mintea îmbogătește, iar neștiința o _____.
- c) Pentru a învăța nu este nimeni prea tânăr sau prea _____.
- d) Bogatul nu crede săracului, iar _____ nu crede flămândului.

5 Scrie, pe caiet, cinci enunțuri după modelul de mai jos:

Când mama a închis ușa, vântul a deschis fereastra.

Unele cuvinte au sensuri diferite deși:

- se scriu și se pronunță la fel. **Exemplu:** **leu** (animal)/**leu** (unitate monetară);
- se scriu la fel și se pronunță diferit. **Exemplu:** **haină** (îmbrăcăminte)/**haínă** (nemiloasă).

1 a) Subliniază cuvintele cu aceeași formă, dar cu sens diferit, din textele de mai jos.

Stând pe mal să prind un somn,
M-a furat un **pui** de somn.
Când somnul era mai lin,
S-a prins de cârlig un lin.

Azi, pe când stăteam sub păr,
Mi-a căzut o frunză-n păr.
Dar eu vântului voi am să-i cer
Să-mi aduc-un strop de cer.

b) Alcătuiește două enunțuri în care să folosești unul dintre cuvintele subliniate de tine, la punctul a).

c) Alcătuiește un enunț în care să folosești cuvântul **pui**, cu aceeași formă, dar cu alt înțeles decât cel pe care îl are în textul de la punctul a).

2 Formulează câte un enunț în care fiecare cuvânt dat să aibă sensuri diferite.

Exemplu: lună → În ultima zi din această lună va fi lună plină.

- bancă → _____
- car → _____
- veselă → _____

3 Rescrie textul pe caiet, înlocuind cuvintele subliniate cu unele potrivite, dintre cele scrise în chenar.

Bunica este o bună gospodină. Astăzi a făcut o prăjitură bună. A petrecut o bună parte din zi în bucătărie. De când o știu, a fost o persoană bună și, cu lucru mâninilor ei, le-a făcut ziua mai bună și celor sărmani. A oprit din prăjitură chiar și pentru fetița vecinei, pe care o îndrăgește mult. E o copilă tare bună.

gustoasă, cuminte, miloasă, pricepută, frumoasă, mare

4 Scrie pe spațiile libere cuvinte cu sens asemănător cu cel al cuvintelor subliniate.

- Echipa noastră a bătut (_____) echipa adversă cu o diferență mare de scor.
- Moldovenii s-au bătut (_____) cu turci la Vaslui.
- Vântul a bătut (_____) cu putere până la asfintitul soarelui.
- O persoană necunoscută a bătut (_____) insistenț la ușa noastră.

Respect pentru oameni și cărți

Unele cuvinte au formă asemănătoare, nu diferă decât prin unul sau două sunete. Ele au sensuri diferite.

Exemplu: **text** (grup de enunțuri legate prin înțeles) – **test** (probă).

1

a) Subliniază cuvintele cu formă asemănătoare, dar cu sens diferit din fiecare enunț dat.

- Se abține să o contrazică, pentru a obține îngăduința ei.
 - Vrea să facă impresie bună folosind câte o expresie deosebită în fiecare răspuns.
 - Autoritățile previn îmbolnăvirea populației prin interzicerea comercializării produselor care provin din surse neautorizate.
 - Sper că nu va omite să repare și motorul cel vechi care emite foarte mult fum.
- b) Alcătuiește câte un enunț cu fiecare cuvânt dintr-o pereche de cuvinte subliniate de tine.

2

Unește, cu o linie, fiecare cuvânt din coloana A cu explicația potrivită, din coloana B.

A

- destins
- distins
- eroare
- oroare

B

- deosebit
- greșală
- groază
- întins
- relaxat

A

- solidar
- solitar
- originar
- original

B

- autentic
- care este de loc din
- organizat
- singuratic, izolat
- unit, înfrațit

3

a) Barează forma greșită din fiecare pereche de cuvinte scrise îngroșat.

- Ana este o elevă **eminentă/iminentă**.
- El va purta **temporal/temporar** ochelari.
- **Prenumele/Pronumele** meu este rar întâlnit.
- Se plimbă în **campania/compania** câinelui.

b) Formulează câte o propoziție cu două dintre cuvintele barate la punctul a).

4

Completează textul utilizând cuvintele potrivite dintre cele indicate în chenar.

La intrarea în școală, ne-am _____ pentru a _____ îmbulzeala. Unii dintre colegi au chipul _____, alții sunt încordați de parcă urmează un pericol _____. Ce-i drept, astăzi vom da un _____ scris la matematică, iar la română vom fi evaluați _____. Vom citi un _____ literar. Știu că voi avea emoții, dar sigur se vor risipi după ce voi citi primul _____ al textului. Nu sunt emoții ce ar putea _____ din neștiință, îmi doresc mult să reconfirm imaginea unui elev _____, cu multe premii. Ce _____ încărcat am avut azi!

alineat, aliniat, proveni, preveni, distins, destins, eminent, imminent, text, test, orar, oral

Punctul (.). Semnul întrebării (?). Semnul exclamării (!)

În scris, **semnele de punctuație** redau grafic pauzele, intențiile, stările sufletești pe care, în vorbire, le exprimăm cu ajutorul intonației.

La sfârșitul unei comunicări, se scrie unul dintre semnele de punctuație de mai jos.

- punctul** – când se comunică informații → propoziție **enunțiativă**;
- semnul întrebării** – când se solicită informații → propoziție **interrogativă**;
- semnul exclamării** – când se exprimă un îndemn, o bucurie, o mirare, un sfat, o strigare, un salut → propoziție **exclamativă**.

1 Indică, printr-o săgeată, ce comunică fiecare propoziție, apoi completează spațiile libere pentru a preciza felul fiecărei propoziții.

o informație

- Planeta Marte va fi populată? (propoziție _____)
- Caută pe internet ultimele noutăți! (propoziție _____)
- Accesează site-uri sigure! (propoziție _____)
- Virușii îți pot distrage computerul. (propoziție _____)
- Ai putea solicita ajutorul unui adult! (propoziție _____)

o întrebare

un sfat

un îndemn

2 Citește textul de mai jos. Reia lectura textului și subliniază enunțurile respectând codul:

comunicare de informații;

solicitare de informații, întrebare;

transmiterea unei porunci;

exprimarea unei bucurii.

Luati-vă de mână! Astăzi mergem în Lună! Noi putem părăsi planeta chiar dacă nu e gata racheta. Fiindcă, la urma urmei, o să mergem în Lună pe jos, că e drumul frumos. Ne uităm bine unde se vede o rază care arde subțire ca un păi și ne vom ține de ea scai. În jurul nostru vom auzi cum răsar stelele, cu un fășăit ușor, parcă se deschid umbrelele. Luna se va face tot mai mare și la urmă ne va răsări exact sub picioare.

Îmi pare bine c-aveți încredere-n mine și faceți întocmai cum v-am spus, ca să ajungeți sus! De altfel, iată, am și ajuns! De ce nu ne-a ieșit nimeni în întâmpinare să ne dea o floare? Fiindcă aici nu sunt flori, nici animale, nici nori. De asemenea, e-adevărat, nu este aer de respirat.

(*La ce latră Grivei?*, din vol. *Unde fugim de-acasă?*, de Marin Sorescu)

3 Scrie, în casete, semnele de punctuație corespunzătoare scopului fiecărui enunț.

Ați văzut voi, copii, un om care mănâncă săbii de trei ori pe zi □ Si care scoate un porumbel, soarele și tot cerul dintr-o batistă □ Cum, n-ați văzut □ Puneti-l pe listă □ Dar ursul care a învățat carte și spune la toată lumea că vrea să urmeze mai departe □ Știi cum se face să dispară în ceată un borcan cu dulceață □ Dar multe nu știi voi, copii □ Repede la circul cel mai înalt să vă îmbogățiți cunoștințele în asalt □

(*Scamatorii, scamatorii, scamatorii*, din vol. *Unde fugim de-acasă?*, de Marin Sorescu)

4

Observă imaginea. Scrie câte o propoziție corespunzătoare imaginii, care să comunice:

- o informație _____

- o întrebare _____

- o mirare _____

- un îndemn _____

- o bucurie _____

5

Continuă fiecare enunț în funcție de semnul de punctuație de la final.

a) Toamna _____ ! Frunzele _____ .

Păsărelele _____ . Unde _____ ?

b) Ce carte _____ ! Are _____ .

Răsfoiește _____ ! Vrei _____ ?

6

Descoperă propozițiile. Scrie-le corect folosind majuscule și semne de punctuație potrivite.

Îmi place biblioteca școlii acolo mă simt ca între prieteni cărțile sunt aşezate pe rafturi sunt atât de multe și atât de colorate cine nu și-ar dori să le răsfoiască sunt pline de sfaturi și gata să te însوțească în numeroase aventuri vino și tu să le descoperi tainele

7

Imaginează-ți că ești în biblioteca școlii tale și solicîți bibliotecarei informații pentru un articol care va apărea în revista clasei.

a) Scrie trei dintre întrebările pe care i le-ai adresa bibliotecarei.

b) Scrie două propoziții enunțiative pe care le-ai introduce în articolul tău.

c) Scrie un enunț prin care să transmiți un îndemn celor care îți vor citi articolul.

Linia de dialog indică începutul spuselor fiecărui participant la o comunicare.

Semnul **două puncte** se scrie pentru a anunța vorbirea cuiva, înaintea unei enumerări sau a unei explicații.

Virgula – separă cuvintele care exprimă o adresare de restul comunicării;

- separă cuvintele unei enumerări.

Intervenția vorbitorilor este indicată prin verbe precum: **spune**, **zise**, **răspunde**, **întrebă**, **afirmă**. Aceste verbe se pot afla:

- înainte de intervenție și sunt urmate de **două puncte**;
- după intervenție și sunt precedate de **virgulă**, de **semnul exclamării** sau de **semnul întrebării**;
- în interiorul mesajului și sunt separate prin **virgule**.

1 Citește textul de mai jos. Subliniază cuvintele (verbele) care anunță intervenția personajelor.

Piticul îngenunche în fața băiatului și îi spuse:

- Domnule, vă invit să mergeți cu noi să vă arătăm primăvara.
- Minunat! spuse Bănică. Pornim la drum?

Ajuns în fața Lunii, băiatul se înclină. Piticul dispăru în copca de unde venise. Stelele se mișcară, sunându-și cerceii de cleștar și începură un cântec minunat. Steluța verde, cu care băiatul vorbea în fiecare seară, înainte de culcare, i se așeză pe umeri și-i zise:

- Tu ești prietenul meu, dar nu-ți știu numele! Cum te cheamă?
- Bănică! răspunse băiatul.

(*Valea cu fluturi, cu păsări și cu flori*, după Fănuș Neagu)

2 Încercuiește varianta corectă de răspuns, pe baza informațiilor din textul de mai sus.

a) Care sunt personajele care discută?

- Piticul și Bănică. • Piticul, Bănică și steluța verde.
- Piticul, Bănică și Luna. • Piticul, Bănică, Luna și stelele.

b) Cine asistă la discuția dintre Bănică și steluța verde?

- Piticul și Luna. • Luna și stelele.
- Piticul și stelele. • Piticul, Luna și stelele.

c) Cine îl întrebă pe băiat cum îl cheamă?

- Piticul. • Luna. • Stelele. • Steluța verde.

d) Cine intră prima dată în dialog cu Bănică?

- Piticul. • Luna. • Steluța verde. • Piticul și stelele.

5 Steluța verde urmează să îi arate băiatului primăvara. Continuă dialogul dintre cei doi, scriind încă trei replici pentru fiecare personaj. Utilizează virgula și semnul două puncte și în alte situații care nu se regăsesc în text.

3 Transformă textul de la exercițiul 1 astfel încât verbele care anunță intervenția piticului și a steluței verzi să se afle în interiorul replicilor acestora. Scrie, pe caiet, varianta obținută.

4 Explică, pe caiet, folosirea semnelor de punctuație din primele trei rânduri ale textului de la exercițiul 1.